

*Το άστρο της χαράς...
...να το καρτεράς*

Εκδόσεις Λευκή Σελίδα • ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ
Αγγελική Λέκκα-Παπαλεονάρδου
Το άστρο της χαράς... να το καρτεράς

Διορθώσεις: Ελένη Ζαφειρούλη
Σελιδοποίηση: Γιάννης Χατζηχαραλάμπους
Μακέτα εξωφύλλου: Γιάννης Χατζηχαραλάμπους
Φωτογραφίες εξωφύλλου: Προσωπικό αρχείο Αγγελικής Λέκκα-Παπαλεονάρδου
Copyright © Εκδόσεις Λευκή Σελίδα και Μαίρη Λέκκα-Χρυσίνη, Αθήνα 2017
Πρώτη έκδοση από τις Εκδόσεις Λευκή Σελίδα, Αθήνα 2017

ISBN 978-960-9745-49-9

Εκδόσεις Λευκή Σελίδα
Σταδίου 10, 105 64, Αθήνα • Τηλ. & Fax.: 2103232870
www.lefkiselida.gr • e-mail: info@lefkiselida.gr

Αυτό το κείμενο που δημοσιεύεται από τις εκδόσεις «Λευκή Σελίδα» προστατεύεται από τους διεθνείς νόμους και τις διεθνείς συνθήκες που αφορούν τα συγγραφικά δικαιώματα. Η εκτύπωσή του σε χαρτί προορίζεται αποκλειστικά για τον αγοραστή και περιορίζεται στην προσωπική του χρήση. Κάθε άλλη αναπαραγωγή ή αντιγραφή, από όποιον και να προέρχεται, θα αποτελεί απομίμηση και θα υπόκειται στις προβλεπόμενες κυρώσεις από το σχετικό νομοθετικό πλαίσιο περί πνευματικής ιδιοκτησίας και από τις ισχύουσες διεθνείς συνθήκες για την προστασία των συγγραφικών δικαιωμάτων.

Αγγελική Λέκκα-Παπαλεονάρδου

***Το άστρο της χαράς...
...να το καρτεράς***

[μαρτυρίες]

Επιμέλεια

Μαίρη & Λιλή Λέκκα

Περιεχόμενα

Α΄ ΜΕΡΟΣ — ΑΦΗΓΗΣΗ

Αντί για πρόλογο	15
Ξεκίνημα	16
Μύηση	20
Οργανωμένα	26
Ίδρυση ΕΑΜ, ΕΑ, ΕΛΑΣ, ΕΠΟΝ	29
Εκτέλεση ομήρων	33
Μποζικάς Κορινθίας	36
Επιστράτευση	44
Σύλληψη	46
Περιβόλι Νέγρη	50
Απελευθέρωση Κορίνθου	55
Εκμυστηρεύσεις και προβληματισμοί	60
Συνέπειες Βάρκιζας	63
Μάρτιος 1945	71
Παράνομοι – Αλληλογραφία	74
Εμφάνιση στους ανακριτές Κορίνθου – Ναυπλίου. Προφυλάκιση	85
Δικαστική περιπλάνηση	92
Διαθεσιμότητα – Απόλυση	95
Ζαχαριάδης – Καραγιώργης. Προβληματισμοί – Σκέψεις	98
Η δίκη και η καταδίκη	102
Ακροναυπλία	105
Αίγινα	107
Μετατροπή της ποινής σε ισόβια	113
Απονομή χάριτος	117
Νέο ξεκίνημα – Γάμος	120
Η αποσιώπηση της δράσης του Β. Λέκκα στα διάφορα βιβλία	140
Επίλογος	149
Ονόματα όσων βοήθησαν την Α. Παπαλεονάρδου	154
Πηγές – Βιβλία Α. Παπαλεονάρδου	156

Κείμενο Μαίρης Λέκκα-Χρυσίνη	158
Τεκμηρίωση	160
Επίλογος επιμελητριών	164
Ευχαριστίες Μαίρης Λέκκα-Χρυσίνη	168
Πηγές	170

Β' ΜΕΡΟΣ — ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Γράμματα – Έγγραφα – Εφημερίδες – Ποιήματα – Φωτογραφίες	171
---	------------

Γ' ΜΕΡΟΣ — ΠΟΙΗΜΑΤΑ

A. Ποιήματα Βαγγέλη Λέκκα

1. «Στον “παππού” μας», 15-5-1945	464
2. Ο ύμνος του βου Συντάγματος του ΕΛΑΣ (;-2-1944)	466
3. «Στη γιορτή μας», 25-3-1945	470
4. «Στη γιορτή μας», 25-3-1946	472
5. «Λευτεριά», Πωλ Ελυάρ (μετάφραση από τα Γαλλικά του «Liberté», Paul Eluard), 15-12-1946	473
6. «Στη γιορτή μας», 25-3-1947	479
7. Όταν καταδικάστηκε 12 φορές σε θάνατο (28-4-1947)	480
8. «Στους νεκρούς μας συντρόφους» (1947)	482
9. «Στη γιορτή μας», 25-3-1948	484
10. «Στη γιορτή μας», 25-3-1949	486
11. «Η Λίμνη», Αλφόνσου Λαμαρτίνου (μετάφραση από τα Γαλλικά του «Le Lac», Alphonse de Lamartine), 25-3-1950	487
12. «Στη γιορτή μας», 25-3-1952	492

B. Ποιήματα Λιλής Λέκκα για τον πατέρα της Ε. Λέκκα

1. «Προς τον αγαπημένο μου ΠΑΤΕΡΑ»	493
2. «Αναζήτηση»	494
3. «Η ψυχή»	495
4. «Θα υπάρξει κάποιος»	496

Δ' ΜΕΡΟΣ — ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ	497
---	------------

- Όλες οι ιδιαίτερες στίξεις στο κείμενο (υπογραμμίσεις, έντονη γραμματοσειρά κ.λπ.) προέρχονται από το πρωτότυπο κείμενο της Αγγελικής Παπαλεονάρδου.
- Οι ημερομηνίες των επιστολών, όπου δεν είναι πλήρεις, παρατίθενται όπως τις αναφέρει στο πρωτότυπο κείμενο η Αγγελική Παπαλεονάρδου, καθώς σε πολλά από τα πρωτότυπα γράμματα δεν είναι ευδιάκριτες.
- Όλα τα κείμενα που παρατίθενται στο βιβλίο, παρατίθενται αυτούσια χωρίς καμία παρέμβαση, ακόμα και σε τυχόν γραμματικά ή συντακτικά λάθη που μπορεί να έχουν.
- Η ενδελεχής έρευνα για την τεκμηρίωση των αναφερομένων σε κάθε σημείο του κειμένου πρόσφερε επιπλέον πληροφορίες, όπως ονόματα που η Αγγελική Παπαλεονάρδου σκοπίμως αποσιωπά. Σεβόμενες την επιθυμία της, δεν έχουμε συμπεριλάβει αυτά τα ονόματα.
- Το φωτογραφικό υλικό που συμπεριλαμβάνεται στο βιβλίο προέρχεται αποκλειστικά από το προσωπικό αρχείο της Αγγελικής Παπαλεονάρδου. Ελάχιστες φωτογραφίες προέρχονται από διαφορετικές πηγές, οι οποίες πάντα αναφέρονται.
- Τα έγγραφα και ντοκουμέντα που περιλαμβάνονται στο βιβλίο προέρχονται από το προσωπικό αρχείο της Αγγελικής Παπαλεονάρδου και της Μαίρης Λέκκα. Όσα προέρχονται από διαφορετικές πηγές πάντα αναφέρονται.

8 Αυγούστου 2015

Στη μνήμη των αγνών ιδεολόγων
όλων των παρατάξεων
που έπεσαν θύματα
του αλληλοσπαραγμού.

Α' ΜΕΡΟΣ

Αφήγηση

Αντί για πρόλογο

Νιώθω την ανάγκη να ζητήσω συγγνώμη από τους πνευματικούς ανθρώπους που ανάλωσαν τη ζωή τους στη γραφή του πεζού και του ποιητικού λόγου για το θάρρος μου να τολμήσω στα 74 χρόνια μου να γράψω αυτήν τη μικρή εργασία.

Μέχρι σήμερα δεν έχω γράψει τίποτα πέρα από τις μαθητικές εκθέσεις. Διεκδικώ λοιπόν τίτλο συγγραφέα, ούτε θέλω να εμφανισθώ σαν μια καινούργια Μαρία Ιορδανίδου.

Η μόνη πνευματική μου ενασχόληση –δε συζητώ βέβαια για τη δουλειά μου, που ήταν για μένα λειτούργημα, γιατί λάτρεψα τους μαθητές μου, που ακόμα θυμούνται ό,τι καλό πήραν από μένα– ήταν μερικές ομιλίες σε εκπαιδευτικά συνέδρια, άλλες πριν από τον πόλεμο, για την αεράμυνα στο σύλλογο γονέων του προσφυγικού συνοικισμού Κορίνθου και μία ακόμα, ίσως η σημαντικότερη, αυτή που έγινε στο χωριό Μποζικός Κορινθίας τον Οκτώβρη του 1943 για την Αντίσταση.

Ο πόνος μιας ολοκληρης ζωής, ενώ για άλλους θα ήταν πηγή έμπνευσης, για μένα στάθηκε καταλυτικός.

Όμως, έτσι ξαφνικά, επειδή φθάνω στο τέρμα του ταξιδιού και οι μνήμες άρχισαν να ξεθωριάζουν, αποφάσισα να γράψω δύο λόγια για χάρη εκείνου που πήρε γρήγορα το χωρίς γυρισμό τρένο και δεν πρόλαβε να γράψει όπως το ήθελε.

Ακόμα, αποφάσισα να γράψω για την αλήθεια όπως την έζησα στα χρόνια του αγώνα, στα χρόνια της πεντάχρονης φυλακής του και στα 13 χρόνια του γάμου μας.

Γράφω για χάρη των παιδιών μας στα οποία δεν πρόλαβε ο ίδιος να μιλήσει για τους αγώνες του, τη δράση του, τις ταλαιπωρίες του και την αλλαγή πορείας στο πιστεύω του, για το οποίο θυσίασε τα νιάτα του.

Γράφω ακόμα για χάρη των καλών φίλων μας, που τόσο πολύ τον αγάπησαν, τον θαύμαζαν και τον θυμούνται ακόμα.

Ξεκίνημα

Ηθελα από χρόνια να κάνω αυτή την προσπάθεια και να γράψω, μα από τη μια μεριά τα μίση και τα πάθη που άφησε ο Εμφύλιος και από την άλλη ο αγώνας για επιβίωση –έπρεπε να μεγαλώσω μόνη μου τα δύο μικρά κορίτσια μου, μετά τον αδόκητο θάνατο του συζύγου μου– συνεχώς με ανάγκαζαν να αναβάλλω το εγχείρημα.

Και τι ειρωνεία! Το αποφάσισα τώρα που η μνήμη δε με βοηθάει.

Στοιχεία πολλά δεν έχω. Δυστυχώς, το πολύτιμο αρχείο του χάθηκε. Έτσι τουλάχιστον πίστευα πριν από μερικά χρόνια. Όταν έφυγε για την Τρίπολη τον Μάρτιο του 1944, όπου είχε έδρα σαν εκπρόσωπος της Πελοποννησιακής Επιτροπής του ΕΑΜ για το νομό Αργολιδοκορινθίας, μου το εμπιστεύθηκε. Μετά τα Δεκεμβριανά, στα οποία βέβαια δεν είχα καμία συμμετοχή, κατέφυγα φοβισμένη στη Νεμέα Κορινθίας και εκεί το έδωσα σε έναν αντάρτη να του το παραδώσει. Όμως δεν του το παρέδωσε ποτέ. Πίστεψα πως χάθηκε. Τα τελευταία χρόνια κάποιος είπε στην κόρη μου Μαίρη ότι έχει έναν γνωστό που έχει το αρχείο του πατέρα της. Της είπε μάλιστα ότι θα τη φέρει σ' επαφή. Μετά, σαν να μετάνιωσε που του ξέφυγε αυτή η αναφορά, έκανε πως δεν καταλάβαινε.

Το δικό μου αρχείο πάλι, μεγάλο μέρος του δηλαδή, θαμμένο στο χωματένιο υπόγειο του σπιτιού μου στις δύσκολες μέρες, θάφτηκε ακόμα πιο βαθιά, όταν ο μηχανικός που κάλεσα να ρίξει τσιμέντο, ξέχασε να με ειδοποιήσει –ενώ του το είχα πει– κι έριξε παχύ στρώμα τσιμέντου, ώστε τώρα είναι αδύνατο να βρεθεί.

Ας είναι. Ό,τι έλθει στο φτωχό γεροντικό μου μυαλό θα προσπαθήσω να το καταγράψω.

Δούλεψα σαν δασκάλα πριν τον πόλεμο στον προσφυγικό συνοικισμό Κορίνθου. Ήταν ανάγκη να εργασθώ αμέσως μόλις πήρα το δίπλωμά μου, γιατί ο πατέρας μου Λάμπρος Παπαλεονάρδος, που ήταν έμπορος, είχε πάθει οικονομική καταστροφή.

Είχα μεγαλώσει σ' ένα περιβάλλον κάτι μεταξύ μεσοαστικού και μικροαστικού, αν μπορεί να το πει κανείς. Με τα γαλλικά μου, τη μουσική, το ωραίο ντύσιμο και τις σπουδές στο Αρσάκειο, που θα με προετοιμάζαν για έναν καλό γάμο και όχι για διορισμό.

Η μητέρα μου, Βασιλική, μου είχε κρύψει την οικονομική μας καταστροφή κι εγώ ξένοιαστη πήγα στο Αρσάκειο και στη Γαλλική Ακαδημία για το δίπλωμα των γαλλικών. Στη διάρκεια των σπουδών μου φιλοξενήθηκα στο σπίτι του θείου της μητέρας μου (αδελφού της μητέρας της Παγώνας, συζύγου Γεωργίου Κωτσάκου), Δικαστή Θρασύβουλου Ειρήνη. Η γυναίκα του Μαρίκα, το γένος Εμμανουήλ Παπακωνσταντίνου, και τα τρία παιδιά τους, ο Βασίλης που σπούδαζε μηχανικός, ο Σπύρος που σπούδαζε γιατρός και η Ναταλία που σπούδαζε πιάνο, δε μου άνοιξαν μόνο το σπίτι τους, αλλά και τις καρδιές τους. Μεγάλη αγάπη και πολλή ευγνωμοσύνη νιώθω για όλους και ιδιαίτερα για τη θεία Μαρίκα.

Στο πρώτο έτος των σπουδών έμαθα την τρομερή αλήθεια. Έπρεπε αμέσως μόλις έπαιρνα τα πτυχία μου να δουλέψω.

Πραγματικά, μόλις πήρα το πτυχίο μου από το Αρσάκειο, διορίστηκα «θηλήσει Προέδρου» (Παναγή Τσαλδάρη), του οποίου ο πατέρας μου ήταν προσωπικός φίλος, στο Βραχάτι Κορινθίας (30-5-1935), όπως έλεγε το σχετικό τηλεγράφημα του ιδιαιτέρου του.

Δεν πήγα στο χωριό αυτό ούτε μια μέρα, γιατί η αείμνηστη συνάδελφος Φρόσω Μεντζελοπούλου, που δούλευε στο 4ο Δημοτικό σχολείο του Αγίου Σπυριδώνα, του προσφυγικού Συνοικισμού Κορίνθου, είχε αρραβωνιασθεί στο Βραχάτι και κάναμε αμοιβαία μετάθεση.

Αγαπούσα τα παιδιά του σχολείου μου και δούλεψα σκληρά, κάτω από συνθήκες αντίξοες, χωρίς εποπτικά μέσα, να τους μάθω γράμματα και να τα κάνω σωστούς ανθρώπους. Ο δρόμος που τα οδηγούσα ήταν το «αγαπάτε αλλήλους». Προσπαθούσα να τα καθοδηγώ σύμφωνα με το πρότυπο και την αγωγή που είχα πάρει από το σπίτι μου και να μεταλαμπαδεύω τις γνώσεις που είχα αποκτήσει από τις σπουδές μου στο Αρσάκειο, όπου είχα την τύχη να έχω, μεταξύ άλλων εξαιρετων καθηγητών, τη θαυμάσια από κάθε άποψη Χάρά Συκουτρή-Πετυχάκη, η οποία συμπαραστεκόταν πολύ στα παιδιά που ήταν από επαρχία. Συνδέθηκα φιλικά μαζί της καθώς και με τον διαπρεπή καθηγητή και φιλόσοφο σύζυγό της Ιωάννη Συκουτρή.¹ Σ' αυτό το σημείο ας μου επιτραπεί μια παρέκκλιση, για να αναφέρω ότι την παραμονή (20-9-37) του θα-

1. Ο Ιωάννης Συκουτρός (1901-1937) υπήρξε ο σημαντικότερος Έλληνας φιλόλογος του εικοστού αιώνα. Η εισαγωγή του στην έκδοση του Συμποσίου του Πλάτωνα (1934) προκάλεσε την αντίδραση εφημερίδων, συλλόγων, συναδέλφων του, αλλά και της Ιεράς Συνόδου. Οι επιθέσεις που δέχθηκε τον οδήγησαν στην αυτοκτονία στις 21-9-1937.

νάτου του τον συνάντησα στην Κόρινθο, που είχε έρθει και είχαμε μία ακόμα από τις πολύ ενδιαφέρουσες συζητήσεις μας, χωρίς βέβαια καν να υποψιάζομαι τι θα συνέβαινε την επομένη. Πολλές φορές σκέπτομαι αν κάτι θα μπορούσα να είχα πει που θα ήταν ικανό να μεταβάλει τη σκέψη του για το απονενομημένο του διάβημα μία μέρα μετά.

Στις 4-8-1936, που έγινε η δικτατορία του Μεταξά, εγώ, μια νεαρή δασκαλίτσα, δεν πήρα είδηση της κοσμογονίας, δεν ένιωσα τίποτα, ούτε καν με άγγιξε. Η ίδρυση της Εθνικής Οργάνωσης Νεολαίας (ΕΟΝ) τον Νοέμβριο του 1936 και η υποχρεωτική συμμετοχή σ' αυτήν άρχισε να με προβληματίζει.

Δεν είχαμε καμιά σχέση με την πολιτική μέχρι τότε. Ήμασταν μεν βασιλόφρονες, αλλά στο σπίτι μου και στις παρέες μου δεν ασχολούμασταν με την πολιτική.

Το 1938 κλήθηκα με άλλους συναδέλφους, κυρίες και δεσποινίδες της Κορίνθου από την εκπρόσωπο του Ερυθρού Σταυρού να πάρουμε μαθήματα εθελοντριών αδελφών εν όψει της κήρυξης του πολέμου.

Θα ασχοληθώ λίγο με τη δουλειά μου στο συνοικισμό της Κορίνθου, γιατί οι κάτοικοί του στάθηκαν η αφορμή των μετέπειτα δραστηριοτήτων μου.

Βρέθηκα σ' ένα περιβάλλον που, παρά τη δική μας οικονομική καταστροφή, δεν μπορούσα να φαντασθώ. Τα παιδιά ήταν ρακένδυτα, πεινασμένα, ψειριασμένα, ξυπόλητα, εκτός από λίγες εξαιρέσεις που δε μείωναν τις πρώτες μου φρικτές εμπειρίες. Γνώρισα την ανθρώπινη δυστυχία σ' όλο της το μεγαλείο. Αδιανόητο να εφαρμόσω συστήματα που είχα διδαχθεί στο Αρσάκειο. Έπρεπε πρώτα απ' όλα να δώσω στοργή σ' αυτά τα βασανισμένα παιδιά.

Πού να δεις τώρα το συνοικισμό της Κορίνθου! Από το ναδίρ στο ζενίθ. Τίμιοι, δουλευταράδες, προκόψανε και στη θέση των χαμόσπιτων είναι μέγαλα, στη θέση των πεινασμένων είναι παιδιά χορτάτα, γερά, καλοντυμένα, μορφωμένα και προ παντός εργατικά.

Αισθάνομαι ιδιαίτερη χαρά και υπερηφάνεια γι' αυτά, γιατί κανένα σχολείο απ' όσα υπηρέτησα δεν αγάπησα τόσο πολύ, όσο το 4ο Δημοτικό του Αγίου Σπυρίδωνα. Κι αυτό το λέω γιατί ένιωθα πως τα παιδιά του με είχαν περισσότερο ανάγκη από τα άλλα. Ήθελαν πολλή αγάπη, συμπόνια, ανθρωπιά και όχι μόνο γράμματα. Το 4ο Δημοτικό του Αγίου Σπυρίδωνα υπήρξε μια κυψέλη όπου με τους αξέχαστους συναδέλφους μου Ν. Παπαβενετίου, Β. Κοντογιάννη, Ν. Κλενιάτη ιδρύσαμε νυκτερινή σχολή, για να βοηθήσουμε αφιλοκερδώς τους αγράμματους οιασδήποτε ηλικίας που υπήρχαν τότε, ώστε να

μάθουν να διαβάζουν και να γράφουν. Επίσης δημιουργήσαμε το θεσμό των συσσιτίων, ώστε τα άπορα παιδιά να μην πεινούν και να μην είναι αναγκασμένα να ζητιανεύουν. Με τις εισπράξεις από το κονικλοτροφείο, τον περιστεριώνα και το ορνιθοτροφείο που δημιουργήσαμε σ' ένα χώρο της αυλής του σχολείου και τις αδιάκοπες προσπάθειές μας, καταφέραμε να βοηθήσουμε αποτελεσματικά τα άπορα παιδιά.

Δούλεψα σχεδόν πέντε χρόνια σ' αυτό το σχολείο. Έδωσα ολόκληρη την ψυχή μου. Αφοσιώθηκα πολύ στους μαθητές μου αυτούς, οι οποίοι –μεγάλοι τώρα πια–² μου εκδηλώνουν ακόμα την αγάπη τους, γιατί πάντα λάτρευα το παιδί και γενικά τον άνθρωπο. Τα χρόνια όμως αυτά στάθηκαν ικανά ν' αλλάξουν τα πιστεύω μου, τη νοοτροπία μου και να με γεμίσουν ερωτηματικά. Είχα μάθει από το σπίτι μου ν' αγαπάω τον πλησίον μου και να ελεώ «τους πτωχούς».

Η θητεία μου, όμως, στο συνοικισμό της Κορίνθου γέννησε σκέψεις και απορίες. Γιατί υπάρχουν πλούσιοι και φτωχοί; Γιατί τα παιδιά της προσφυγιάς πεινάνε και είναι ρακένδυτα; Κάποιος διευθυντής, αν θυμάμαι καλά, ο αείμνηστος Δημήτρης Τσακόπουλος,³ τα παρουσίασε στους επισήμους, σε παρέλαση εθνικής επετείου, ξυπόλητα και με τη σημαία σε καλάμι, αντί για ιστό, θέλοντας να τονίσει την πραγματική τους κατάσταση. Οι κάτοικοι της πόλης τα ονόμασαν «το τάγμα των ξυπόλητων». Πολλά και ατέλειωτα ερωτηματικά με βασάνιζαν.

Γιατί μόνο να ελεούμε και να μην προσπαθούμε να εξαλείψουμε τα αίτια της φτώχειας;

Πολλά γιατί... ατέλειωτα γιατί...

2. [Σ.τ.Ε.] Με την αναφορά «σήμερα» στα γραφόμενά της η μητέρα μας εννοεί το έτος 1991, χρονική στιγμή που έγραψε το πόνημά της.

3. Τον πατέρα του Δημήτρη Τσακόπουλου, Χρήστο, σκότωσαν οι Γερμανοί στις 10 Μαρτίου 1944 στο χωριό του, το Κεφαλάρι (Ντούσα) Κορινθίας.

Μύηση

Ηρθε ο πόλεμος. Και οι ήρωες που πολεμούν σαν Έλληνες έγιναν σκλάβοι. Πήγα εθελόντρια αδελφή, αφού είχα λάβει αντίστοιχη εκπαίδευση πριν από τον πόλεμο, γιατί γέμισαν το Νοσοκομείο Κορίνθου (που τότε ήταν στη διασταύρωση των οδών Δερβενακίων και Δαμασκηνού), τα σχολεία και η Μητρόπολη Κορίνθου από τραυματίες, όχι μόνο του μετώπου, αλλά και από τους φρικτά ακρωτηριασμένους φαντάρους που επέστρεφαν στην πατρίδα και βομβαρδίστηκαν στις 25-4-1941 από τους ναζί στον σιδηροδρομικό μας σταθμό. Ήταν Σάββατο πρωί, παραμονή της Κυριακής του Θωμά, όταν τα γερμανικά στούκας (αεροπλάνα καθέτου εφορμήσεως) άρχισαν να βομβαρδίζουν τα τρένα με τους φαντάρους που επέστρεφαν από το μέτωπο. Ώρες τραγικές για την Κόρινθο, πολλοί νεκροί και τραυματίες. Την επόμενη ημέρα άρχισε η γερμανική επίθεση από τον αέρα για την κατάληψη του Ισθμού της Κορίνθου και πολλοί Γερμανοί αλεξιπτωτιστές έπεσαν από τα αεροπλάνα στην περιοχή του Ισθμού. Άρχισαν μάχες στις πλευρές του, η γέφυρα από τους βομβαρδισμούς κατέρρευσε, παρασύροντας στη διώρυγα πολλούς Γερμανούς, που ήταν ήδη πάνω στη γέφυρα. Η Κόρινθος είχε πια παραδοθεί.

Στις 13 Φεβρουαρίου 1940 μετατέθηκα στο 3ο Δημοτικό σχολείο της πόλης της Κορίνθου, που ήταν και πρότυπο. Ερχόντουσαν οι σπουδαστές του Ιεροδιδασκαλείου⁴ και έκαναν πρακτική εξάσκηση. Ήταν η ωραιότερη εποχή της δασκαλιστικής ζωής μου. Διευθυντής του Ιεροδιδασκαλείου ήταν ένας αξιόλογος παιδαγωγός και άνθρωπος, ο Μιλτιάδης (Μέλτης) Αγγελόπουλος.

4. Το Ιεροδιδασκαλείο ιδρύθηκε το 1924 από τον τότε Μητροπολίτη Κορινθίας Δαμασκηνό (Παπανδρέου). Ήταν εξατάξιο και λειτούργησε μέχρι την κήρυξη του πολέμου. Το σχολικό έτος 1940-41 δε λειτούργησε λόγω του πολέμου. Το 1941-42 λειτούργησαν μόνο οι δύο τελευταίες τάξεις και το έτος 1943-44 μόνο η τελευταία τάξη.